

Állattani, Vadászati és halászati folyóirat.

»A TERMÉSZET« előfizetési ára
a »HALÁSZAT« melléklapjával együtt
egy évre 6 korona.
A »Halászat« külön, egy évre 3 korona.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Szerkesztik:

DR. LENDL ADOLF
és
csikszentsimoni és ernyesi
LAKATOS KÁROLY.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

Illatpósta.

Egyik barátom, a kinek igen kényes orra volt, azt állította, hogy a téli enyhe napoknak, ha mindjárt 16 foknyi meleg is, még sincs igazán tavaszias természetük. A tavaszi levegőnek kellemessége nem a melegen alapszik, hanem az illaton; és ő bekötött szemmel is meg tudná mondani, ha több havi álomból ébresztenék föl, hogy a tavasz, vagy a nyár melyik hónapjában van, mert a levegő illata minden hónapban más. Mikor ilyen módon erre a dolgra irányódott a figyelmem, arról győződtem meg, hogy csakugyan van benne valami igaz; mivel például az áprilisi meleg napok szellői sajátságos illatkeverékkel vannak impregnálva, melyet persze a városban — hol alapos okunk van Vespasián császár »non olet«-jét minden léptenyomon magunkra disputálnunk — nem érzünk, de mihelyt kimegyünk a szabad természetbe, a hol a budapesti bűz nem üldözi orrunkat, csakhamar jelentkezik. Tulajdonképen nem is mindenütt egyforma a tavaszi illat. Homokos helyeken, hol sok a fekete és jegenyenyárfa, ezek bimbóinak és fiatal leveleinek balzsama ad a levegőnek karaktert. Erdős helyeken az ibolya lehelete keveredik bele, mindenféle egyéb tavaszi virággal együtt. Sőt még az állatvilág is hozzájárul a millefleurs gyártásához, mert többi közt a lókörműfű (*Taraxacum*) virágán tömegesen sürgő (*Halictus abdominalis-cylindricus* nevű) kis barna vadméheknek igen kellemes mosuszillatuk van, melyet helyenkint több lépérről is meg lehet

érezni. Olyan hathatós és tartós ez a mosuszszag, hogy a méh-gyűjteményekben hónapokon át megmarad és gyönyörködteti szagló idegünket.

Hát hiszen éppen ez a mindenféle illat teszi azt, hogy a falusi, az erdei levegő egészen más, mint a városi. Magának a levegőnek kémiai összetételében talán semmi különbséget sem lehet kimutatni, akár az Andrassy-útról való az elemzett levegő, akár a zugligetből; és mégis, ha a várost elhagyjuk és a vasuti kocsiból valahol a szabad természetben szállunk ki, önkénytelenül is fölsóhajtunk: »Istenem! mennyire más itt a levegő.« Pedig nem is maga a levegő más, hanem csak a szaga; no, és még a tisztasága is, mert kevesebb benne a por és kisebb a mikróbiium-társaság. Minél tovább halad a tavaszi évad márcziustól kezdve be a nyár elejébe, annál többféle alkatrész verődik össze, hogy azt a bonyolódott mixtum compositumot alkossa, melyet a »jó levegő« illata gyanánt ismerünk. És ez az illat nem olyan könnyen elemezhető, mint maga a levegő. Sok száz meg száz élő és élettelen teremtmény szolgáltatja hozzá tributumát, úgy, hogy nagy zavarba jönnénk, ha számot kellene adnunk arról, hogy mi mindenféle egyestült benne. Nemcsak az a tömérdek sok virágfaj, mely a tavasz és nyár díszét teremti, hanem a levelek, fák, gombák, a tülevelek mindenféle gyantái, még a korhadó farészek, sőt maga a talaj is folyton-folyvást illatpárákat lehel ki, melyeket a mi durva szaglószerünk jobbra csak mint egészet bír fölfogni.

Bizony, durva ez a mi szaglószerünk! Mintha csak a kegyes Teremtő előre látta volna, hogy a mi fajtánk

valamikor négyemeletes, vagy pláne sokemeletes háztömegekben és még ezeknek is a kávéházaiban és kocsmaiban fogja elvegetálni életének a javát; és mintha jótéményt akart volna velünk gyakorolni, hogy ne érezzük túlságosan ennek a sok tisztátalanságnak az emanációit.

Egyébiránt nem is nekünk **szól** az a sokféle illat. — **Szól?** — Igenis **szól!** De nem jömagunknak, a kik csak úgy melleleg élvezhetjük, hanem a sok milliárdnyi állatnak, mely betölti a levegőt, elborítja a föld színét, a vizeket, a földalatti rétegeket, mely rátelepszik a növényzetre, belehatol Flóra szülőtteinek legbelsőbb szöveteibe, a mely kipróbál és megkóstol mindent, a mi csak szerves anyagból formálódott, akár él, akár már elhalt a föld egész kerekiségén.

Mert a szagok és illatok az állatvilág postáját jelentik. Részből a magasabb rangú állatokét is, de különösen a hatlábú világét, vagyis a rovarokét. Minden szagérzést gerjesztő parányi molekula, mely a levegőbe pára alakban fől száll, akár az ibolya szirmai közül, akár a ledölt és korhadásnak indult fatörzsből emelkedik is a szellő szárnyaira, megannyi levél, megannyi telegramm, mely szerint a nyüzsgő rovarvilág igazodik. Ez az ő üzleti, szerelmi és hadügyi postájuk és távirószervezetük. A szag után tudja meg minden rovarfaj, hol van neki, vagy ivadékának való étel, ital és lakás, — ez az üzleti levelezés. A szaglás útján tudja meg, hol találja párját, — ez a szerelmi korrespondencia. De még azt is megmondja neki a levegőben röpködő szag, hol vannak ellenségei, melyektől óvakodnia kell, — ez a háborús telegramm.

Minő csodák kincsesbányája a természet. Minél mélyebben hatolunk be titkaiba, annál gazdagabbnak mutatja magát. Minden levegőhullám, melyet a napsugár hatalma hajt tova erdő, mező, alföld és hegyvidék fölött, megannyi üzenetet visz magával láthatatlanul. Ime, ősidőktől fogva működik a drót nélkül való távirás, a melyet mi nagynehezen most tudtunk csak megteremteni magunknak. Fölöttünk, mellettünk, előttünk, mögöttünk perczről-perczre ezer és ezer rovaryelven írt levél száll ide-oda

és ebből a roppant levéltömkelegből rögtön és tétovázás nélkül kihalássza magának minden faj azt, a melyik neki szól, nem törődve avval, a mi más fajoknak szól. Mi csak nagyon kevés ilyen illathírről szerezhetünk tudomást, mert érzékünk talán csak egy ezredrészük iránt fogékony. A növények legnagyobb részére azt mondjuk, hogy semmi szaguk sincs; pedig van, mert alig akad növényfaj, melyen rovarok nem élnek és ezek jobbra a szag révén találják meg tápláló növényeiket. A szín csak közlő adhat irányt röptüknek. Ha azokat a jobbra szép lepkéket, melyek a szövő pillék (*Bombycidae*) családjába tartoznak, megvizsgáljuk, legeslegnagyobb részüket egészen szagtalanoknak találjuk. És mégis, a hímek a többnyire tunya e családbeli nőstényeket a szaglás segítségével találják meg, még akkor is, ha az utóbbiakat skatulyában teszszük valami ablakba. Az kétségtelen, hogy ehhez csodálatosan finom szagszerv szükséges, jóval finomabb, mint a kutyáé; mert a lepkék párjaikat kilométernyi távolságból is megszimatozzák, a miről személyesen volt alkalmam meggyőződnöm. Azért is van a szövő pillék családjában (hová többi közt az éjjeli pávaszemes lepkék is tartoznak) a hímeknek olyan hatalmas fésűfogas csápjuk, mert hiszen a csápjuk az ő szagszervük.

Mindezekből kiviláglik, hogy milyen elképzelhetetlen nagy mennyiségű szag száll ide s tova a levegőben, melyekről semmi tudomást sem szerezhetünk magunknak, mert nem is érezzük őket. És talán szerencsénk, hogy nem érezzük, mert ha élesebb volna szagoló szervünk, el is bódulnánk attól a nagy ostromtól, melynek orrunk ki volna téve. Másrészt meg nem is minden növény és állat szaga kellemes; a jó illatú *Cicindelák*, a rózsá-illatú *Bombus fragrans*, *Tetralonia* és *Scolia haemorrhoidalis*, továbbá a mosuszillatú *Halictus abdominalis* és zúgó pillék (*Sphingidae*) mellett nagyon sok olyan faj van, melyek illatában még a tatárok és mongolok sem tudnának gyönyörködni; pedig úgy mondják, hogy ezek a népségek az *assa foetidát*, a záptojást, és a fokhagymát az igen jó illatú csemegék közé soroz-

A nagy álom után.

— „A Természet” eredeti tárczája. —

Meleg déli fuvalom surran át dalolva, süttogva a pusztá völgyön, hegyen. Vigan szárnyal pajkos kedvében s mintha nem bírna magával, csintalanul belekapkod az erdő, mező minden szürke bokrába, meg rázza, szertetépi a száraz leveleket, elhalt fűszálakat, megzörgeti a dülök avarját s e közben folyton durzsol:

— Mit kerestek itt, hitvány csontvázak? Nincs többé halál; jön az élet, az Isten keze szórja szét!

Összesepri mindenütt a halottak roncsait, — mind: élet és ékesség, dísz, pompa, gyönyörűség volt az egykor! — s aztán eltemeti kietlen, szintelen hegyszakadékokba, hogy ahol még nem volt élet, majd a halálból — legyen!

Takarítja a temetőt a felséges feltámadásra . . .

A felhőtlen kék egen pompázó nap ragyogó mosolylyal kíséri a nagy munkát és arany sugarainak meleg csókját szórja a megtisztult mezőre.

A hol a szél, a természet víg dalú szobaleánya, a hóolvadás, vízáradat, — ezek a szociális természetű, rakonczátlan munkások nem képesek elvégezni a nagy takarítást, ott a vén gazda maga teljesíti azt; a mély völgykatlanok lassan magukba szívják, beleolvasztják öntesteikbe az enyészett éktelen hullát s majd visszaadják édes gyermekeiknek, beleszűrik az új élet véreire: erőnek, ékességnek, virágnak, gyümölcsnek . . .

Oh, mily csodálatos rend is van mindenütt a természetben! Az a láthatatlan Hatalom, aki egyik pillanatban bösz haraggal világokat roppant össze és romjaikat szétszórja a semmibe, hogy ott egykor, egy ujjá intésére, ismét alakot öltsenek, erőt képezzenek, hivatást töltsenek be: a másik pillanatban édes mosolyra gyúl s felékesíti a földet virággal, benépesíti a legelrejtettebb zugot is étellel, telezengi az erdőt dallal, behirti az elérhetetlen menybölt kék vásznát tündöklő csillagokkal . . .

— Hol vagy Te megmérhetetlen Erő, Te láthatatlan, megfoghatatlan Semmiség?

Megdöbbenek e kérdéstől, mint a gyermek, aki pajzán jókedvvel édes anyját titi meg. Hiszen látlak mindenütt, a merre

zák. A mihez annál őszintébben kívánhatunk »jó étvágy«-at, mert az írgységnek még árnyéka sem zavarja meg e jó kívánságunkat.

A rovaroknak tehát igen kiváló szervük a csápjuk, mert az ő életüknek legnevezetesebb teendőiben ez az ő vezetőjük. És azonkívül, hogy a csápjukkal érzik a szagokat, még tapogatódnak is vele. Sőt vannak olyan jelenségek, melyek arra vallanak, hogy némelyik faj, *mely hangot tud adni, a csápjával hall is.* Például a legyezőcsápú bogarak közt az *aratóbogárnak (Polyphylla fullo)* van a legnagyobb csápjája és éppen ez a faj czinczog is. A *czinczogó bogaraknak (Cerambycidae)* szintén rengeteg hosszú bajszforma csápjuk van. Ne is csodálkozzunk tehát ilyenformán azon, hogy az a rovar, a melyeknek vagy rossz felebarátai leharapják, vagy bár tudósok levágják a csápjait, azontúl majdnem hülye szokott lenni; sőt még az evés és a párzás ösztönét is elveszti.

A legutóbbi alkalommal rámutattam annak a valószínűségére, hogy bizonyos alvásszerű lethargikus állapotból a rovarok némelyik faját ama növény illata ébreszti föl, a mely nekik, vagy ivadékuknak táplálékul szolgál. Ha ez csakugyan így van, akkor a rovaroknak még a *kalendáriuma* is illatnyelven van megírva. Érdekes dolog, hogy számos bogárfaj körében, például sok orrmányos bogárnál, a hímek és nőtények hónapokon át a legnagyobb flegmával járnak-kelnek egymás mellett, a nélkül, hogy egyik nem ügyet vetne a másikra. De mihelyt kihajt az a levél, hajtás vagy virág, melybe petéiket kell rakniok, rögtön fölébred bennük a nemi ösztön. *Kollar* tanár puhatolta ki legelőször ezeket a viszonyokat, még pedig a *borsó-zsizsikkal.* A meddig a cserépbe vetett borsó bimbója ki nem nyílt, úgy látszott, mintha csak egyféle ivar volna köztük. A mint azonban kinyílt a borsóvirág, nyomban nagy izgatottság támadt köztük és az előbb önző egyedülletben éldegélő zsizsikek párokká lettek. A meddig a táplálónövény bimbója zárva volt, addig a házasetlet tilos volt és nem is szegték meg ezt a tilalmat; mihelyt azonban az első

virág illata szétterjedt, ez az illat nyomban összeanyakönyvelte a párokat, mintegy azt mondván: »Eddig nem volt gyermekeitek számára való élelem, de most már van és most egybe is kelhettek.« — Boldog bogárnép, a melyeknek ilyen szimpatikus anyakönyvelői vannak; sem akadékoskodás, sem nagyképűsködés; sem okmány, sem taksa; sem bélyeg, de még az a sok manó rubrika sem, — egyszerűen csak virágbimbó és ennek illata. — Ilyenkor mindig eszembe jut, a mit egyik bölcselkedni szerető kocsisom mondott: »Mert hát kérem alássan, az úgy van: az embernek, az szent igaz, több a *tudománya*; hanem az állatnak, megkövetem ássan, annak meg több az *esze.*«

Sajó Károly.

Tud-e a vipera ugrani?

A közönséges vipera, vagy kurta kígyó hazánknak különösen hegyes, nedves, hűvös éghajlatú vidékeit lakja. E halálos marású, eleven szülő kígyónak ismertető jegyei ivar szerint a következők. A karcsúbb természetű hím mintegy 60 cm.-nyire nő meg. Feje hosszukás, lándzsa idomú, hátul némi befűződéssel válik el a törzstől; orsódad farka a test egész hosszának egy hetedtől egész egy kilenczed része. Felül szürke színű, fekete zeg-zugos hátszalaggal, alul feketés palaszínű, torka pedig fekete.

A zömökebb természetű nőtény 70 cm.-nyire nő meg. Feje szívalakú és hátul nyakalakú befűződéssel válik el a törzstől; tövétől elvékonyodó s rövidebb farka az egész test hosszának egy nyolczadtól egész egy tizenketted része. Felül barna, sárga vagy vörhenyes, barna zeg-zugos hátszalaggal, alul világos palaszürke, torka fehéres és farkhegye alul sárga.

Mindkét nemnek fejetetején egy fordított V-hez hasonló rajz látható; szemei nagyok (a szem függőleges átmérője nagyobb, mint a szem távola az ajak szélétől), a pupilla csaknem függőlegesen álló hosszukás hasíték,

tekintetemet fordítom. Ott ég felséges szemed fenn, az átláthatatlan magasban; ha azt behunyod, mi mind, mind elpusztulunk; nem lesz virág, illat, szín, madár, dal, élet, szerelem és Te — akkor is élni fogsz! Érzem szíved melegét és hallom dobogását . . . Látlak, amint leszálssz a napsugarakon, hogy életre csókold a virágokat, hogy dal taníts az erdő madarainak. Előtem teremtesz, alkotsz, rombolsz . . .

Amíg itt állok, a néma nagy erdő szélén s hallgatom titkos, rejtelmes suttogását a bolyongó tavaszi szellőnek: halom egyszersmind csodás beszédedet, melyet megértének a szunyadozó virágsejtek s mint az alvó gyermek édes anyja csókjára: mosolyogva ébredednek . . .

Előttem nyitod föl kelyhét a legelső virágnak, mely hírül adja, hogy te széppé akarod tenni, a mi gyönyörűségünkre, a földet. Fölbresztetted egy meleg leheleteddel, szízi tisztaságában, a *hóvirágot.* Ott nyílik a déli oldal gyöngén zöldülő gypszönyegén s szomorúan lehajtja szép fejét, mint egy fehérbe öltözött árva kis leány.

A sárga nyílású somfa-bokrok, amott, a szürke vágás közt szétszórtan, a Te utólréhetetlen, utánozhatatlan ecseted remekeinek első nyilvánulásai. Ezeket követik egymásután, millió és millió színváltozatban, felséges alkotásaid . . . Már duzzad a rügy minden ágon, hogy egy szavadra kipattanjon a burok s zöld legyen az egész föld . . . Oh, Te sokkal nagyobb vagy,

mintsem emberi képzelet fölfoghatna, emberi lélek megérthetne; de a tiszta szív mégis, mégis magába ölel . . .

A madarak is megérik a jelenlétedet; fölpezsdül a vérök, szívök dobogni kezd . . .

Most tanítod őket dalra, szerelemre, Istenségednek nagy, szent tudományára! Hogy rázza bolyhos kis szárnyát a czinke a galagonyabokor lombtalan ágán; milyen örömben van, micsoda édes hangon kiabálja fársának:

— Jer, jer, — az Isten a szívemben van!

És az megérti, lázasan röppen oda; tánczra, dalra kezdenek és ott, a Te szemedláltára, a Te örömdre, elcsattan az első szerelmi-csók!

A lomha, gyászos ruhájú varjak is enyelegnek az erdőszélén, a legelők zsombékjainak egy-egy előtűnő kövér kukaczára vadászva; a szarkák pedig nagy örömlükben, hogy itt vagy már felséges tavasz, Isten szívének melege — az egész erdőt belármázzák . . . Még az erdei bagoly is szerelmi nyöszörgéseket hallat a vén tölgy odvában . . .

Nem zárkozhatik el semmi és senki azon édes mámor elől, amit ilyenkor, a természet méltóságos megmozdulása, szívének föllobbanása szerez. Részegítő hatás ez, mely dalra készít és imádságra buzdít. Aki nem tud gondolkodni, akinek lelke sohasem emelkedett ki kebléből, hogy összeölekezzen, pillanatra legalább az Istenséggel, még az is érez most. Nem tudja

a szívárványhártya a felső felében tűzvörös, alsó felében fekete; néha az egész iriszt sötét, csak a pupilla széle tűzvörös.

Méhely Lajos*), kinek nagy értékű monografiája alapján közlöm a közönséges vipera rövid leírását, hazánk kurta kígyóiról kimutatja, hogy a tudósok által eddig egy fajnak tartott kurta kígyók, vagy viperák, két külön fajt képviselnek, úgymint a közönséges viperát és a rákosi viperát (*Vipera Ursinii*. Bonap.).

Beható és tanulságos dolgozatában saját megfigyelései alapján tárgyilagos kritika alá veszi mindazt, a mit ezekről az állatokról írtak. Érdekes dolgozatából olvassuk, hogy habár Európa ezen legközönségesebb mérges kígyóját igen sok magyar és külföldi bűvár tanulmányozta és rejtélyes életmódjáról nagyon sok érdekes vonást derített ki, némely életjelenségeivel még mostanáig sem tudtak teljesen tisztába jönni.

Az egyik vitás kérdés az, hogy képes-e a kurta kígyó, azaz a közönséges vipera ugrani? Méhely Lajos erre vonatkozólag a következőket írja: »Sokszor állítják, hogy a közönséges vipera ugrani is képes, magam is hallottam róla s Grossinger J. egész komolyan és mint valami nagyon természetes dolgot állítja, hogy »rövid teste daczára, hirtelen mozdulattal nemcsak az embert, hanem a lovat is átugorja«, ezt azonban hosszas tapasztalataim alapján mesének kell tartanom s Dr. Lenz és Herman Ottó is úgy ismerik, hogy soha sem ugrik. Az ugyan megessett velem, hogy a dühre gerjedt állat, csupán farkára támaszkodva, gyertyaegyenesen fölemelkedett s azután villámsebességgel hozzám vágott; hasonló esetekben, a felső test erős lökése következtében, könnyen megeshetik, hogy az állat egy-két hüvelykkel s ha lejtős a talaj, nagyobb távolságra is tovább csúszhatik, de a földről felugrani talán még sem képes.«

Folytatólagosan írja, hogy Göhler frauensteini polgármester a friedebachi (Szászország) erdőben vékony vesszejével rácsapott két sütkérező viperára s az egyik

*) Magyarország kurta kígyói. Budapest, 1895.

megmondani, hogy mit? de, mint a néma gyermek, szótalan mosolyog; kifekszik a verőfényes dűlőre és nézi az eget, mintha várná, hogy a napsugarak fölszívják oda, ahonnan minden édes és szép földre száll. . . A napsugarak pedig némán végzik a nagy munkát s fényben fűrésztlik a levegőtől lélek húspánczélszájait.

* * *

Itt állok a falu fölött, a nagy vágás szélén. Várom a tavaszi alkonyt, mely nekem szintelen szürkületével az első tavaszi örömet hozza meg. . .

A faluból idehallatszik a lapdázó víg gyermekek zivaja; körültem még folyik a kis madarak szerelmi enyelgése, játszadozása; de a nap már az utolsó stációt tartja a nyugati égbolt peremén. Még egyszer visszamosolyog az ő édes szerelmére, mintha áttekintené fáradtságos napi munkájának eredményét s egy búcsucsókkal aláesik a kék hegyek mögé. . .

Felséges távozás!

A falu kis tornyában csillingelnek a harangnyelvek s az esti szél kergeti a ringó hangokat nyugatra, az elszállt nap után. . . Imádságot hordoz a szép vándorló Isten útjára. . .

A nyugati hegyek fölött kigyúlnak a fellegek. Ezer változatban úsznak, mint a színes folyók, szerte a hegyek fölött.

másfél lábnyira szökött fel a földről és a polgármestert — állítólag — függőleges ívben szökdelve üzöbe vette.

Langer Ede brassói polgár beszélt Méhely-nek, hogy neki a bodzai szorosban egy közönséges vipera a mellére ugrott s Göhler esete után — mondja Méhely L. — »ezt sem lehet egyszerűen elutasítanunk.«

Méhely, úgy látszik, ez utóbbi, nem szakemberektől származó adatokat csak félig bizonyító erővel bírónak tünteti fel, de miután én ily irányú tapasztalatomat tanuval is igazolhatom, határozottan állítom, hogy a közönséges vipera rendkívüli esetekben, saját bőrének megmentésére, ugráshoz is folyamodik.

Elbeszélem az esetet, a hogyan történt. Maros-Vásárhelyt a városi nagy erdőben 1888. május elején, egy kirándulás alkalmával, nagy csodálkozásomra a közönséges viperára bukkantam rá, mely addig e környékről ismeretlen volt.*)

Ugyanezen évben facsiptetővel egy igen szép közönséges viperát fogtam. A bemetszett ágból készült szerzőm szorította ugyan a kígyó nyakát, de láttam, hogy az állat él és igen élénk.

A városba érkezve, iskolánkba siettem, hogy spirítuszba tegyem a kígyót. A gimnázium pedellusa előhozta azt az 5 literes edényt, melyben már 3 drb. elhalt vipera volt és az asztalra tette.

Figyelmeztettem a pedellust, hogy pár percig a csiptetővel együtt a spirítuszban tartsa az eleven állatot, hogy elkábuljon és ha látja, hogy a csiptetőből kiszabadítom — hirtelen dugaszolja be a tágasszájú üveget.

Nem tudom, hogy az iskolaszolga nem végezte-e elég gyorsan a reá bízott feladatot, vagy a kígyó volt-e oly nagyon serény, de annyi bizonyos, hogy a facsipte-

*) Lelkiismeretbeli kötelességemnek ismertem a »Marosvidék« című heti lapban (1888. május 20-án) az érdekelteket, nevelőket és tanítókat e veszélyes állat előfordulására figyelmeztetni, annyival is inkább, mert a városi nagyerdő a nagy közönségnek, valamint a tanuló ifjúságnak leglátogatottabb sétá- és mulatóhelye volt és azt is tudtam, hogy tanítványaim mennyire szeretik a kígyókat megfogdosni.

Lassan, lassan veszteni kezdik színüket s beleolvadnak az alkony egyhangú szürkeségébe. . .

Az utolsó madár is búcsút mond a fénynek, mely az ő külön Istene; azonkívül mást nem ismer, másnak nem imádkozik s aztán elül a mögyoróbokor egy ringó ágára. . .

Alkony van. . .

Langyos meleg szél kóborog a völgy felett. Nem is szél talán, csak lassú sóhajtozása az ébredező természetnek. . .

Minden csendes, mint az imádkozó szív. A föld kebeléből hallik olykor egy-egy bugygyanás. Bizonyosan egy ere szakadt meg a mi jó öregünknek; de a mely nem árt neki, különösen ilyenkor! Lenn a völgyben cseveg a kis patak; most már ő is birokba áll a téli ellenséggel s győzelmesen kerül ki a harcából. Az utolsó jégréteget is elszakította, széttörte; amiben nagy segítségére volt ellenségének eddigi hú szövetségese, a vízzé, zavaros vízzé alacsonyodott patyolatfehér hó!

Kezembem a fegyver, tekintetem a völgy felett nyugvó színtelenségbe merül el; füleim minden hangra figyelnek. . .

A költői magány imádói most kelnek ki a sűrű vágásból, mikor légi találkozásukban, szerelmi lázuk hevében, csak az Isten látja őket. . . Legalább ők azt hiszik. . . Kerülik a nyilvánosságot teljes életükben; kizárták magukat a madár-világ nagy társadalmából, hogy hivatásuknak zavartalanul élhessenek. . .

tőből kiszabadult vipera a 4 decziméter mélységű üveg-
ből magasan kiugrott, végig szaladt a tanácskozó terem
hosszú asztalán és a rajta levő osztálykönyvek kék
tábláján a kigyózdó mozgásnak oly hű fotografiáját hagyta
hátra, hogy kénytelen voltam azokat helyreigazítás végett
a könyvkötőhöz küldeni.

Az asztal végére érve, a földre zuhant s a padló-
zaton tovább csúszva igyekezett menekülni, de többé
nem ugrott, míg végre sikerült elfognunk.

E tapasztalatomat nem közöltem, mert reményem
volt, hogy a szabad természetben is alkalmam lesz a
közönséges vipera ugrásáról meggyőződnöm. *Méhely
Lajos* szép munkájának elolvasása után is többször meg-
lehettem Csikmegyének több pontján egy-egy sütkérező
viperát.

Vékony vesszővel felfegyverkezve, egyik vagy
másik tanártársammal (Rettegi Géza és Olty Mózes főgim-
náziumi tanárok Maros-Vásárhelyen) indultam el vadá-
szatomra és többször megismételtem *Dr. Lenz* kísérle-
teit. Gyengén rácsaptam a különböző helyzetben meg-
lepett kigyóra, mely teste mellső negyedrészt merőlege-
sen felemelte, erősen rám sziszegett, kétágú nyelvét
szaporán öltögette és fejével minduntalan dühösen felém
vágott, de sem gyertyaegyenesen fölemelkedni nem lát-
tam, sem ugrásra birni nem voltam képes.

Mindezek dacára is azt hiszem, hogy tapaszta-
latom, melyet a spirituszos üvegből kiugrott kigyón tettem,
meg fogja erősíteni *Méhely Lajos* következő állításának
igazságát: »hogy dühében, ép úgy, mint szorultságában,
minden állat ereje meghatványozódik s ilyenkor szinte
hihetetlen emóciókra képes.«

Ha a spirituszba került kigyó képes volt magát a
szűk alapú, mély üvegből magasra kivenni, az ugrásra
bizonyára sokkal jobb támasztékot nyújt neki a nagy
felületű, rögzös föld.

Legalább is valószínűnek tartom, hogy a közönsé-
ges vipera, ha a menekülésnek más módját kizártnak
látja — a szabadban is képes a földről bizonyos magas-
ságig felugrani.

Sokszor tapasztaltam, hogy e halált hozó, méreg-
fogakkal felfegyverkezett, veres szemű, tetszetős ruhába
bujtatott szörnyeteg, nagyobb távolságból menekülni
igyekszik az ember elől, de ha megtámadjuk, a futást,
veszedelmes marásának tudatában, mintegy méltóságán
alulnak tartja és csak akkor csúszik lomhán tovább, ha
üldözésünkkel felhagyunk. Felemlítésre méltónak tartom,
hogy az embert ez a bestia, ha a méregfogai valami
nagyobb vénába hatoltak és a méreg gyorsan belejut a
vérkeringésbe, már 20 percz lefolyása alatt megölheti.

Egy másik vitás kérdést, hogy vajjon éjjeli, vagy
nappali állat-e a vipera, már jobban és összhangzóbban
döntöttek el a bűvárok.

Megfigyelői arra az eredményre jutottak, hogy
Magyarországon, hol alpesi viszonyok között él, *nappali*,
míg az észak-németországi alföldön inkább *éjjeli*
állattá lett.

Hogy a közönséges vipera hazánkban csakugyan
nappali állat, annak tapasztalataim alapján én is híve
vagyok, mert én e kigyókkal — habár 30-nál többet
ütöttem agyon és nagyon sokat elszalasztottam — min-
dig e napnak déli meleg óráiban találkoztam, de estefelé,
vagy éjjel, minden figyelmem dacára sem láttam.

Habár több bűvár megfigyelései alapján ma már
bebizonyított tény, hogy a közönséges vipera egy és
ugyanazon vadászterületen fordul elő a közönséges vipera
színruháját magára öltő és hasonló mozgású *sima sik-
lóval* (*Coronella austriaca* Laur.), talán még sem lesz
felesleges kijelentem, hogy én is több ízben mindkét
kigyót közvetlen egymás közelében togtam, tehát bizo-
nyíthatom, hogy ez a két dudás csakugyan megfér egy
csárdában.

Végre még csak azt akarom felemlíteni, hogy a
közönséges viperának a fekete változata (var. *prester*
L.), melynek *Méhely* csak 3 példányát ismerte hazánk-
ból (Temesvár, papolci hegység, bodzai szoros) valószí-
nűleg a csikmegyei hegyekben is előfordul.

Látni ugyan nem láttam, hanem egy kaszáló székely
atyafinak a beszédéből gondolom, kit vipera-gyűjtéssel

Oh, én nem a vadász-sport kedvéért szeretem az *erdei
szalonkát*; hanem nagyszerű életmódjáért, különöz természetéért,
egész költői lényéért . . .

Az örök tavasz madarai ők, akik talán elhalnának véz-
nán, szomorúan, megadóan, ha minden létfeltételt megadnának
is nekik, csak a tavaszt rabolnák el tőlük! Ha elvonul a tavaszi
hangulat innen, ők is elvándorolnak. Keresik ott, ahol legalább
olyan a lég, a föld, a környezet, mintha nagy álmából nedve-
sen, piszkosan, mozdulatlanul ébredne a természet. Az eleven,
zajos világtól, a fényes melegtől félnek,

Szerelmökben is mily csodálatosak ezek a színtelen,
esetlen vándorok! A csöndes, édes tavaszi alkonyt választják
szerelmi vallomásaikhoz felséges keretül. A mikor minden madár
kifárad a nagy érzelmű tüztől s elnémul a nagy mindenségben
minden: szárnyra kelnek s fönn, közelebb az isteni érzés örök
forrásához, nesztelenül suhannak egymás után, egymás mellett,
mintha a nagy titkot, melyet szíveikbe oltott a legnagyobb
szerelem, félténék még az alkonyi lebbenéstől is.

Szíveik lázas heve csak olykor tör ki egy-egy színtelen
hangban, olyan bágyadtan, mint a szürkület. Pedig melegen
éreznek. Olyan édesek epekedő alkonyi lebbenéseikben, mintha
édes álmodtan hordanának szárnyaikon az alvó éjszakának . . .

Kro! . . . Kro! . . .

Hallik már távolról a szerelmi vallomás. Jönnék . . .
Hármasával, négyesével surrannak el a csendes völgy felett;
a szálás, sötét erdő gyorsan eltakarja szemeim elől.

Indul a másik csapat.

Ez már itt fölöttem metszi a szürke levegőt.

Lázás izgalommal szárnyalnak; bizonyosan nagy a küzde-
lem az édesért!

Fegyveremet izgatottan emelem lövésre; a cső kilobban,
hatalmast dördülve a végtelenbe. Az erdő jajgatva visszahan-
gozza a lövést, a távoli hegyek zúgva nyelik el a hangot s
közelemben minden kis madár megrebben . . .

A szerelmes szív megfagyott . . .

Boér Miklós.

bíztam meg. Többek közt azt kérdeztem tőle, hogy hányféle színű kurta kígyót ismer? Azt felelte rá, hogy szürkét, barnát és feketét (fekete). Mikor megegyeztünk a tiszteletdíjban is és távozni akartam — utánam kiállotta: »*hogy evelenen vagy megütve*« (elevelenen vagy agyonütve) hozza lakásomra a »kurta kígyókat«!?

Az igazság kedvéért megjegyzem, hogy szürke és barna példányokat hozott is, de feketét — bármennyire ígérte is — nem tudott. *Vutskits György dr.*

A gubacsokról.

(II. rész).

(Folytatás).

II. A kocsányos-, kocsánytalan-, pelyhes- és a magyar-tölgy gubacsai.

- Rügyhöz hasonló, kicsiny vagy egészen 5 mm. nagyságú, barna gubacsok; nyulványaik egyenesen elállók és kúposak; a törzs járulékos rügyeiből fejlődnek, szabadok, nincsenek befödve. Őszi alak, a darázs július és augusztus hónapokban röptül. (Q. Rob. sess. és pub.) * *Andricus Kirchsbergi Wachtl.*
- 19. (9.) A rügy pikkelyei résztvesznek a gubacs képzésében s mint ilyenek jól felismerhetők 20.
- A rügy pikkelyek, mint ilyenek, változatlanul megmaradnak, vagy többé-kevésbé eltűnnek, vagy teljesen hiányzanak 21.
- 20. A pikkelyek erősen megnövekednek s egymásra borulva (toboz alakúan) körülveszik a makkalakú kemény bölcsőt, mely utóbbi megérve, a visszamaradó »tölgyrőzsából« kihull. Ősszel érett, a darázs a következő év őszén, vagy a harmadik év tavaszán repül. (Q. Rob., pub. és sess.) * *Andricus fecundatrix Hart.*
- A belső rügy pikkelyek gubacsosá alakulnak. A gubacs fehér és rózsaszínű, magános, vagy többen összenöve. Április hóban érik, a darázs ugyanakkor röptül. (Q. pub., Rob. és sess.) * *Neuroterus aprilinus Gir.*
- 21. (19) Apró, legföljebb 5 mm. nagyságú gubacsok, megérve kihullanak a visszamaradó rügy pikkelyek közül. Ilyenkor egy nedvdús bőrrel takarvák 22.
- Többnyire nagy, gyakran 40 mm. nagyságú gubacsok; ősszel lehullanak, vagy pedig — még a darázs kiröptülése után is — az ágakon maradnak 30.
- 22. Kúpos, a tövén gyakran kiszélesedő, mintegy 6 mm. magasságú, zöld, vagy vörös színű gubacs; csúcsa kopasz és barna, különben feltűnő hosszú, tömött és lefelé álló hófehér szőrözettel van borítva. Ősszel érik, a darázs márczius és április hóban röptül. (Q. pub. és sess.) * *Andricus glandulae Schenk.*
- Feltűnő hajazat nélkül; ha szőrös, akkor a gubacs kocsányos (nyeles) 23.
- 23. A gubacs orsó-alakú, nyeles és ennél fogva a rügyből többé-kevésbé kinyúlik 24.
- Gömbölyded, tojásdad vagy kúpos gubacsok, félig a rügy pikkelyekkel takarva 26.
- 24. Q. pubescens-en. Vékony és többé-kevésbé hosszúnyelű, bordázott, vagy sima felületű, zöld vagy piros, később barna gubacs; kúpos, rövidke csúcsa kopasz, különben rövidebb vagy hosszabb és hátraálló ritkás szőrözettel. Október hóban érik, tavasszal lehull, a darázs a harmadik év tavaszán röptül. * *Andricus callidoma Gir.*

- Q. Robur-on 25.
- 25. Junius és augusztus hónapokban érik, többnyire hosszúnyelű s messzire kinyúlik a zárva maradó rügyből, gyakran 5 bordával. Egy vagy kétszeri áttelelés után a darázs tavasszal röptül. * *Andricus Giraudi Wachtl.*
- A gubacs szeptember hó elején mutatkozik és októberben érik; rövid nyelű, vagy ülő. A darázs tavasszal röptül. * *Andricus Malphigi Adler.*
- 26. Sárgásbarna, finoman ránczos, hátraálló ritkás hajazattal, borsó nagyságú és alakú, szabadon fekvő bölcsővel. Ősszel érik, a darázs a következő év őszén, vagy a harmadik tavaszán röptül. (Q. sess.) * *Andricus clementinae Gir.*
- A gubacs kopasz 27.
- 27. A gubacs világosbarna, csúcsa sötétebb színű és az előbbtől egy fehéres öv által van elkülönítve; magányosan vagy többes számmal van a rügyben úgy elrejtve, hogy csak a csúcsa látszik ki. Szeptember és október, a darázs tavasszal. (Q. sess.) * *Andricus collaris Hart.*
- Zöld, vagy zöld pirossal tarkázva 28.
- 28. A gubacs tavasszal (április—május) képződik és érik. Hengerded alakú, zöld vagy piros színű, fehéres hosszúkás foltokkal, 7 mm. hosszú. A darázs november hóban, vagy a következő év tavaszán röptül. (Q. sess. és pub.) * *Andricus albopunctatus Schil.*
- Ősszel érő gubacsok (szeptember—november) 29.
- 29. Tojásdad, olajzöld, 3·5—5:2·5—3·5 mm. gubacsok; a kemény és fás bölcső hengerded alakú, éles bordákkal. A darázs a harmadik év tavaszán röptül. (Q. sess. és pub.) * *Andricus autumnalis Hart.*
- Golyóalakú, élénkzöld színű, 3—4·5 mm. átmérőjű gubacsok; a fás bölcső golyóalakú és barázdás. A nedvdús bőr a beszáradás után hálós-reczés fölületet ad a gubacsnak. A darázs április hóban röptül.
- a) Q. Robur-on. A bőrtakaró a kiszáradás után megbarbul. * *Andricus globuli Hart.*
- b) Q. pubescens-en. A bőrtakaró az elszáradás után is zöld marad. * *Andricus globuli Mayr.*
- 30. (21.) A fiatal hajtások végei bunkósan megvastagodnak, kívül levelekkel és rügyekkel borítottak; belül, a központi csatorna fenekén látható a kis bölcső. Május—június, a darázs július elején röptül. (Q. Rob. és pub.) * *Andricus inflator H.*
- Gömbölyded gubacsok sima vagy bibircsókós felülettel 31.
- Különböző alakú gubacsok, feltűnő nyulványokkal 41.
- 31. Tavasszal képződő és érő, nedvdús és kopasz gubacsok 32.
- Nyáron fejlődő és ősszel érő, kemény és fás gubacsok 33.
- 32. Csetetén vagy törzhajtásokon; gömbölyded, bogycsinézésű gubacs, pikkelyszerű függelékekkel; egyrekesű. Május és június. * *Trigonaspis megaptera Fb.*
- Cserjén vagy fán; gumóképző, dió- vagy ökólnagyságú gubacs, húsos, később szivacsos állománnyal és számos bölcsővel. Junius, a darázs júliusban röptül. (Q. Rob., sess. és pub.) * *Biorhiza terminalis Fb.*
- 33. A gubacs felületén fellépő dudorok szabályos elhelyeződést mutatnak 34.
- A gubacs felülete sima, vagy dudorai nincsenek szabályosan elhelyezve 35.

(Folytatása következik.)

mes gomolyok s meg-meglíbbenve csillognak a mélységes kék staffázson, mintha aranycsipkés fejedelmi uszály suhogna végig az ég fényes pádimentumán.

Az »Isten szeme«, a nap, biborban kel és biborban áldozik; mind hévségesebben tekint alá a kopár világra. A tekintete beragyogja az erdőt, egy-egy sugara belopja magát a leg-sötétebb zugokba is s az élet csirjait röpti, szíveket sebez s csókot ültet a pihegő élet feslő bimbójára a vágyban érlelődött sóhaj nyomán.

Megdobban minden szív, hálafohász leng minden ajkon s egy nagy elismerés néma himnusában remeg az összes mindenség: minden ami él, minden aminek nincs szava, csak egy paránya, melyet a véghetetlen örök fenség belé lehelt.

A nagy várakozás méla pompája lassanként megjelenti magát mindenben. Díszit őlt a remény: zöldbe borul a földi mindenség kérges teteme s a barna alkonyt szárnyas dalnokok hangicsálása tölti be gyönyörű hangversenyével, kivált ha kiül az egek homlokára a legfényesebb csillag, a legragyogóbb mécs-világa az éjnek, mit sok-sok fényes csillagszem követ, mintha lampion-díszit öltött volna az ég.

A leszálló alkonyat új mozzanatok támadnak, kiadja rejtelmeit a bujósi erdő-világ. Alalak surrannak tova, hangok, suttogások hallatszanak bizonytalan irányokból s itt is, ott is gyönyörű füvölhangok csendülnek meg »az erdő vad bogán«, — tele költészettel, imádattal, a feketeköntösű szárnyas dalnok ajkain.

Csak a vadász, aki érti az »erdő beszédét« — képes méltányolni a tavaszi est csillagfényes, madárdalok költészetét, csak az érti meg azt a mélységes poezist, ami ebben rejtezik!

Rajta függ a lelkével, egész valójával. Minden hang, nesz egy-egy gyönyörű rím az ő fülében, kivált az, melylyel az idegen vidékek nemes szárnyas vándora köszönti őt:

krokó...

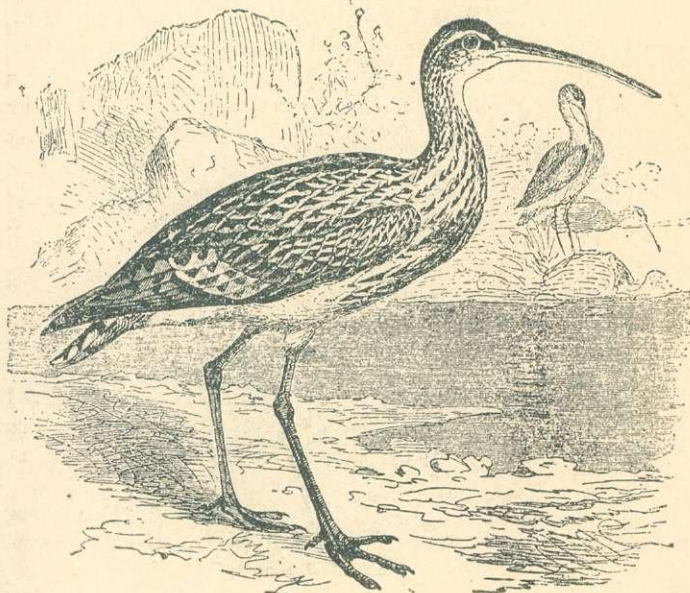
Ez az igazi! Légy üdvözölve okuli!

Lakatos Károly.

A szélkiáltó vadászatáról.

Az alföldi nagy székvizek körül a szélkiáltó-vadászat e hó legdivóbb mulatsága. Természetesen a szélkiáltó vadászatot csak oly vizeken lehet gyakorolni, ahol úgy tavasszal, mint ősszel rendes »járása« van a szélkiáltóknak; oly vizeknél, ahol csak elvétve tűnik föl egy-két példány belőlük, nem érdemes az utánuk való leleskedéssel időt vesztegetni egy sáros gödörben. Elejtésükre nézve egyébiránt a következő az, amit általában ajánlani lehet. Mivel nagyobb vizeknél a szélkiáltók mindig meg szokták tartani húzási irányukat, ki kell puhatólni a vidéknek azokat a pontjait, melyek felett egyik vízről a másikra átváltani szoktak; oda kell aztán elhelyezkedni lesbe, persze megfelelő mélyre ásott lesgödörben, melynek egyébként is oly tágasnak kell lenni, hogy a lövés összes rekvizitumaival — esetleg vizslájával együtt kényelmesen elférjen benne; emellett a gödröt úgy kell elkészíteni, hogy az lépcsőforma ülőpadkával bírjon, körületére pedig nagy gödörgyök helyezendők, hogy lesbe ülve, az ember feje ki ne lássék a gödörből, azonban ezen bástyára lőréseket kell vájni arrafelé, a merről a húzó vadat várjuk. Ha a fölfakadozó víz miatt a lesgödör készítése nehézségekbe ütköznék, vagy egyáltalában kivihetetlen volna, úgy csak tágas hordó segítségével boldogulhatni, mely természetesen egészen lemélyesztendő és szintén gödörgyökkel kell körülrakni. A lesben ülő vadásznak, ha eredményre akar számítani, a kellő óvatosságot soha szem elől tévesztetni nem szabad, különösen őszi leseken, mely évszakban

a szélkiáltó sokkal óvatosabb, mint a tavaszi húzásakor, midőn a szerelem néha szintén vakká, de legalább is kevésbé elővigyázóvá teszi. Nem ajánlatos tehát a lesből minduntalan kitekintgetni, kivált a puskacsövet villogtatni, mert a szélkiáltó már mesés távolból észrevesz minden mozdulatot (főként a szeméről veszi észre az embert, mint minden vízi szárnyas) és azonnal más irányt vesz. Egyébiránt szükségtelen is gyakran kitekintgetni a lesből, mert a szélkiáltó úgyis már messze távolból jelzi jövetelét ismeretes füttyülésével, mely oly éles, hogy mértföldekre elhallani csöndes időben. Tavasszal, a már említett okból, nem szükséges nagyobb vigyázatosságot kifejezni. Ez évszakban (április hóban) ugyanis, szép verőfényes reggeleken, néha igen alacsonyan, halkán és szótlánul húz a szélkiáltó vizek mentén (a nagy fajról van szó). Ha ezt észreveszi a vadász, kivételesen jól teszi, ha kissé szorgosabban vigyáz kifelé, nehogy a húzó vad váratlanul lepje meg, mert megeshetik, hogy ép akkor jelenik meg a csapat közvetlen a gödör fölött, mikor legkevésbé van rá elkészülve. Hogy aztán ily esetben a nagy sietőség, kapkodás miatt még oly lassú és mesterkéletlen röptű madarat is el lehet hibázni, mint a szélkiáltó, az természetes. A kisebb fajú szélkiáltóval szemben se tavasszal, se ősszel nem szükséges valami különös elővigyázatossággal élni, mivel ez legtöbbnyire már előre bejelenti közeledését folytonos kiáltozásával, kivált az egyesével húzó kósa példányok. Ha szól, hangjáról azonnal megismerhetjük, még ha nem is látjuk, mert hangja a nagy fajéval összehasonlítva, sokkal kevésbé éles, általában a mellett csak mély hangként tűnik ki, holott csőrük egyforma szerkezettel bír. Ez a faj többnyire egyesével, kettesével kerül cső elébe, általában sok nem igen gyakran van együtt; a nagy faj azonban többnyire csapatokban jár-kél; egyesek ritkábban röpködnek; tavasszal azonban gyakran láthatni egyes-kettesben húzó példányokat is, így a húzás kezdetén s az utóvonulás zárulta felé; ősszel ellenben gyakran 3—400, sőt több darabra becsülhető seregekben is mutatkoznak a székháti vizek körén leszállva; húzáskor azonban ezek is legtöbbnyire kisebb csapatokra szakadoznak. Oly vizeken, a hol a szélkiáltók tavaszi húzásukkor folyvást tanyáznak szoktak, igen sikeresen lehet rájuk a víz szélére (a les közelében) kirakott kitömött példányok (maszkok vagy csalik) segítségével vadászni. E vadászati módot különben — mint eddig ismeretlen — évekké ezelőtt a szaklapokban körülmenyesen ismertetvén, ma már mindenféle helyes gyakorlásnak örvend; azért ezúttal fölöslegesnek tartván részletekbe bocsátkozni, itt csakis a főbb szabályok ismertetésére szorítko-

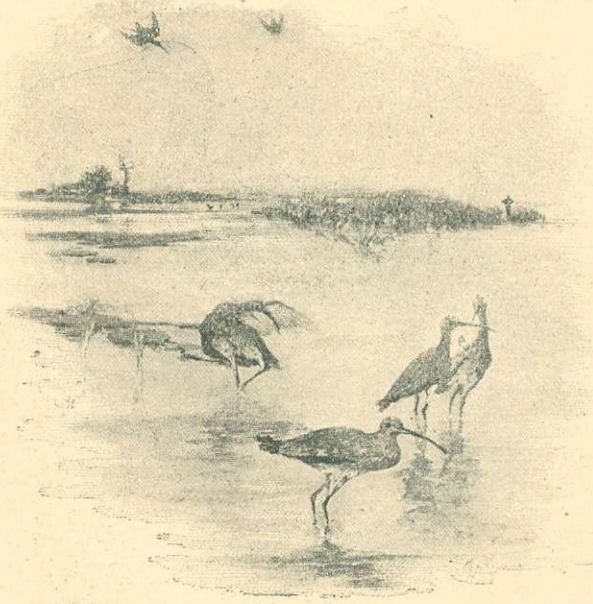
zom. Mindenekelőtt előre bocsátom, hogy a maszkkal való vadászat főleg tavasszal vezet célhoz; őszzél kevésbé vet ügyet a szélkiáltó a csalikra. Maszkkal vadászva, szükséges, hogy a lövész a *nöstény* szélkiáltó dallamosan hangzó összetett *pulpul*-szerű hívó szavát meglehetősen utánozni tudja; valami roppant természetességre azonban nincs szükség; valamint nem szükséges a maszkokat se valami nagy pontossággal kikészíteni. Egyszerűen le kell nyúzni a bőrt, aztán jó erős drótot vezetünk végig a testen, (melynek segítségével később a maszk természetű állásba hozatik), majd cseptívvel kitömjük, aztán összevarrjuk a vázat, végül a zsinag segítségével a szárnyakat a testhez erősítjük s ezzel kész a csali, melynek hasába azonban használat alkalmával egy kihelyezett, vékony, de kemény fából készített, mintegy 1½ láb hosszú pálcza dugatik be, mely a lábat pótolván, a földbe úgy szúrjuk le, hogy a maszk természetes állást mutasson. Szükséges, hogy a vadász ne csak egynéhány, de legalább is 8–10 szélkiáltó — s minél több különféle sneffszerű madárból összeállított maszk-kollekcióval lássa el magát, mert a csalira nemcsak a szélkiáltók, hanem mindenféle sneffek is reagálnak. — A maszkok 15 egész 20 lépésnyi távokra a lesgödörtől helyezendők el, egy részét ugyanis a partszélre, a többit a vízbe tűzködjük le össze-vissza, elegyesen. — Persze a lesvadászat már hajnalhasadáskor kezdetét veszi s tart egész reggeli 10 óráig, amennyiben ez időtájt a madárhúzásban rendszeren szünet áll be; délfelé azonban ismét élénkebb lesz kissé a húzás, de szörványos jellegű és rövid ideig tartó. Uzsonna tájig aztán hiába leselkednek a lövész, mert legfeljebb egyes, hosszabb időközökben előkerülő sneffek mutatkoznak csak; szélkiáltó azonban nem húz. — A lesgödörre vonatkozólag még megjegyzem, hogy az a víznek mindig *északi partvonalán*, vagy a húzás irányvonalához képest *északnyugoti, esetleg északkeleti részén készítendő*. Mihelyest a vadász közeledő szélkiáltókat hall — melyek reggel a vízen át is ugyan, de legtöbbször a part *körén* húznak, — azonnal alkalmazza a hívást s időközönként — a feleleteket mindig megvárva — ismételje meg azt. Attól ne tartson, hogy akármilyen magasban húz is a szélkiáltó, azt figyelmen kívül hagyná (kivéve a tavaszi vonulás első kezdetleges stádiumában érkező csapatokat, minthogy ezeknél a szerelmi élet még nem ébredzik), sőt ellenkezőleg. A szélkiáltó, mint a fajabelihez ösztönszerűleg szító vad, gyakran roppant távolból fegyver elé hívható; csak a már leszállott csapatot nem lehet hívó hang-

juk utánzása által fölszállásra bírni. — Szabályul veendő, hogy míg a szélkiáltók le nem ereszkedtek a maszkokhoz, a lövéstől tartózkodni kell. Az elejtett madarak felszedése végett se hagyja el helyét a lövész, sőt inkább lehetőleg húzódjék le a lesben és várja meg, míg a csapat ismét leereszkedik, hogy még egyszer közéjük duplázhasson. Ritkán esik meg ugyanis, hogy az elejtettekhez társai a lövések daczára is vissza ne térnének egy rövid kerülő után, csak a vadász ne mutassa magát. Az elejtett szélkiáltókat (és sneffeket) nem kell bevinni a lesbe, hanem előre készleten tartott sodrony-vázak segítségével ki kell peczkelni lehetőleg természetű állásban s kint hagyni a les végéig. Ha nincs kéznél sodrony-váz, e célra villás fűz-ágacskákat is alkalmazhatni. — A szárnyalt szélkiáltókat tanácsos rögtön elcsipetni az ebbel, mert az ilyenek úgy ellábalnak, hogy alig lehet őket utólérni; hanem amint kézbe kaptuk a sebesültet, azonnal be kell fogni a száját, mert különben az egész tájat alarmirozza csunya viselkedésével. — Ha szárnyazva mélyebb vízre pottyan a szélkiáltó, minden idővesztegetés nélkül azonnal érte kell menni, nehogy elússzék. Ugyanis a szélkiáltó fajok általában, de különösen a nagy faj igen biztosan érzi magát a vízen; gyakran egész testéig a vízbe lábal s jár-kél benne ide s tova; ha elfogy a talaj lábai alól, akkor meg úszik, még pedig igen jól, minden erőltetés nélkül. Így a repülésben is mester, ámbár kissé lassú (de könnyed és kitartó) röpte van, azért nem nehéz löni. L. K.

APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

Együtt fészkelő madarak. Gyakran megesik, hogy a legkülönbözőbb fajú és természetű madarak egymás közelében, sőt egyazon oduban fészkelnek s barátságosan megvannak egymás mellett, annélkül, hogy egyik a másikat háborgatná. Ilyen esetet figyeltek meg a nagy búvárkacsánál (*Mergus merganser*); e madár egy oduban rakott fészket az erdei bagolyal (*Syrnium aluco*), sőt ugyanabban az időben fészkeltek is s a bagoly békén hagyta a búvárkacsa tojásait és fiókáit. Gyakran megesik, hogy a lángbagoly a galambok közt a dúczban rak fészket, sőt észleltek már egymás mellett fészkelő hosszú szárnyú sólymot (*Falco subbuteo*), örvös galambot (*Columba torquata*) és füles baglyot (*Asio otus*). Ez utóbbi már másodízben költött, míg a hosszú szárnyú sólyom csak június közepé táján kezdett a családalapításra gondolni. E három madár közvetlen egymás mellett rakott fészket, egymástól alig arasznyi távolságra. Találtak már egymás mellett bagolyszemű lilé (*Oedipnemus crepitans*), pipiske (*Anthus pratensis*) és parti fecske (*Cotyle riparia*) fészket. S jó szomszédoknak bizonyultak még a gyászos legyész (*Muscicapa atricapilla*) és veresbegy (*Erithacus rubecula*), valamint a csicseri vöcsök (*Colymbus fluviatilis*), a zöldlábú vízityúk (*Gallinula chloropus*) és a törpe gém (*Ardetta minuta*) is.

Zenekedvelő egerek. Egy barátom több nyáron át padlás-szobájában lakott. Mindaddig kényelmes volt a helyzete, míg a termést be nem takarították; hanem akkor megrohanták az egerek s cinczogatással nem hagyták aludni. Egyszer, midőn a kellemetlen vendégek fölverték álmából s nem tudott újra elaludni, elővette klarinétját s elkezdett rajta játszani; erre az egerek mintegy parancsszóra mind eltűntek a szobából. Hogy még jobban elijessze őket, brácsa hegedűn kezdett játszani, de az egerek a brácsa hangjára újra előbújtak s a szobában vígan cinczogatva ide-oda futkostak. Mikor ismét a klarinétot vette elő, az egerek megint szétfutottak. T. V.

Feleletek szerkesztőségünkhez intézett szakkérdésekre.

A szalonka tavaszi húzásáról. (T. gróf úrnak.) A kérdés az: »mit értünk tulajdonképeni húzás alatt, vagyis mi tulajdonképen a húzás?« Erre a tudomány megadja a feleletet. A húzás, t. i. a tavaszi, ugyanis nem egyéb, mint párosodási üzem, vagy — ha jobban tetszik: dürgés, illetve a szalonkák párosodás céljából történő röpködése, helyesebben, határozott irányokban véghezvitt előre húzódása (húzása); miközben a jól ismert szerelmi hangokat adják. Mihelyest a szalonka-idény delelő pontja, vagyis a hosszúcőrűek tömeges érkezésének idejével az u. n. fővonulás beáll, az eddigi gyér röpkedést az esti és hajnali csillag szelíd fénye, a hold

méla világitása mellett, szóval mindig tavaszi szürkület és virradatkor az említett rendszeresebb mozgalom, a húzás váltja föl, mely tudvalevőleg az erdő koronájának közvetlen csúcsa fölött történik. A helyben megállapodó, letelepülő szalonkák ugyanis elfoglalván szokott, vagy megkedvelt helyeiket, a korábban jelentkező nemi élet, a fajfenntartási ösztönzet kényszerítő hatása alatt családi tűzhelyük megalapításához látnak, azaz párosodni kezdenek. A húzás, itt mindig a tavaszi húzást értve, tulajdonképeni célját illetőleg eziránt vajmi kevésbé voltak tájékozódva régebben a tudomány férfiai; de nem csak ezek, hanem maguk a szakvadászok se ismerték annak célját; és ama tény, hogy e művelet voltaképen párosodási mozgalmat képez, csak mint valószínűleg föltevés szerepelt, míg az újabb időben tett többoldali szorgos megfigyelések összevágó adatai azonban ezt minden kétségen kívül helyezték. Az ezt határozottan igazoló észleletek a következő tényeken alapulnak:

1. Ha a húzás alkalmával a lesen ülő vadász a szerelmi hangokat hallató szalonka közeledtekor a jérzének szerelmi csábhangját úgyesen utánozva: a húzó szalonka közeledik a vadász, illetőleg a »hívás« (a hang) irányába s azonnal lecsap; a sudar fák fölött húzó szalonka tehát *hím*.

2. Ha a vadász a szalonka közeledtekor valami könnyen szálló tárgyat, pl. kalapot, vagy zsebkendőt a légbe dob: a húzó szalonka azonnal reá, illetőleg azon helyre csap le, hová a tárgy leesett; a hirtelen lecsapás indító oka nem lehet egyéb tehát, mint a látni vélt tojó s a madár párosodási ösztöne.

3. Egyenes irányú röpködéseit, vagyis a húzást, csakis a szerelem időszakában tartja, egyébkor néma lévén, kizárólag ilyenkor hallatja csak (a hím) vágyteli csabhangját, a jól ismert mély hangot.

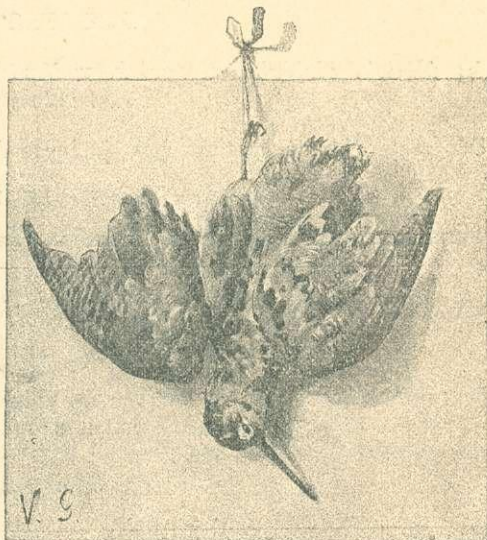
4. Végre, hogy ott, hol bár huzamosabb ideig tartózkodik is, de fiókokat nem nevel (mint pl. az Alföldön), bolyongó szárnyalások igen, de rendes húzások nincsenek.

Ama tény — mit minden szalonkavadász ismer — hogy a szalonkák ezen párzási röptükben rovarok, pillék, szunyogokra is vadásznak, semmit sem változtat a dolog lényegén. A táplálkozási folyamat nem zárja ki a párosodás lehetőségét. Tény az, hogy az ilyenkor lőtt s azonnal fölbontott szalonka gyomrában a már feloszláslak indult — tehát korábbi táplálék fölött — alig elnyelt s így teljesen ép állapotban levő annyi a mennyi rovarra akadunk. Azonban az állati táplálék ingerlő hatását a nemi szervekre kétségbe vonni lehetetlen s így egygyel csak több az érv mellette. Végül, hogy az idényszerű húzás célja csak ugyan nem egyéb, mint párosodás: legekletánsabb bizonyítékot képez erre nézve maga a húzást nemsokára követő költés. Mily úton-módon kerülnek össze, illetve közöszülnek a párok? e kérdés sokáig képezte a találgatások tárgyát; a legújabb időben tett kimerítő észleletek azonban teljes megoldásra vezettek s ma már végleg tisztázva van e kérdés mibenállása.

Régebben az a helytelen nézet volt elterjedve, hogy a szalonkák röptülés közben (!) közöszülnek; meg hogy a hím és nőstény egyedek egyaránt tennének párosodási kirándulásokat — nagy lármával és makogással (a nőstény!) úzvén egymást. Ezek azonban már túlhaladott állítások. A mi a nőstény egyedek állítólagos mátkaszerzési kirándulásait illeti, ez is csak hiányos megfigyeléseken alapuló balhit. A több oldalról eszközölt szorgos megfigyelések ugyanis ama tapasztalatra vezettek, hogy a sneff-jérczék a párosodás korszakában *passzív magaviseletre vannak utalva* s kirándulások helyett (a húzások folyamata alatt) elvonultak, a cserjék, bokrok alján töltik idejüket. A szerelem dolgában tanúsított közönyös viselkedésük azonban inkább csak látszólagos s arra szolgál, hogy a szerelemsóvár hímeiket annál inkább feltűzelve, önkényűleg ejthessék hálójukba. Külön-

ben, hogy egyes járczék a húzás alatt mégis felkelnek s egy-egy rövid dancziára elrepülnek — talán ismételt is, az tény; hanem ezen rendkívüli gyors és igen alant való röptük korántsem viseli magán az igazi húzás jellegét s inkább átsuhintásnak mondható, mint húzásnak, a mi tudvalevőleg magasan történik. Általában a tavaszi estékei szalonka-húzások alkalmával előkerülő nőstény példányok még a leglanyhább idővel is nyilgyors repüléssel szoktak átsuhintani a bokrok, cserjések felett, azokat majdnem érintve röptükben; míg a párodzó hímek (enyhe idővel) himbálódzva, bagolyszerű, csöndes szárnyalással, fölfújt testtel és fölborzolt tollazattal, lassan elvonuló árnyként haladnak tova a csendes tavaszi éjben, majdnem szünet nélkül hallatva jól ismert doromboló szerelmi szózatukat. Megjegyzendő azonban, hogy az idény elején nem húz a szalonka a szokott csendes húzásmodora szerint, hanem a sűrű csalitok felett csekély magasságban surran tova; e mellett a jöttét jelző szokásos korrogást sem hallatja, legfőlebb valami különös *szisszentő*, vagy *pisszegő* hangot ad olykor; legtöbbszörre azonban hangtalanul teszi meg esteli gyors légútját. Húzás közben, úgy jó, mint alkalmatlan, szeles időben is, gyakran levágódik a táplálkozásra alkalmas, legkivált nyirkos helyeken; az esti szalonkahúzások alkalmával kivételesen fölkelő nőstények azonban nem igen szoktak szembetűnő helyeken levágódni — kivéve a párosodásra még képtelen fiatalokat, — hanem rejtett helyre, a sűrűsők tömkelegébe vonulnak el a vizsga szem elől. Pedig ívalakban megtett alacsony átsuhintásukból azt lehetne következtetni, hogy már a legközelebbi bokornál való levágódást czélozzák. Azonban igen ritka eset az, hogy leszálljon egy is, legalább úgy, hogy a lesben álló vadász megláthassa; ha szép csendes és meleg idők járnak — és kivált ha kissé megkésik a fölvonuló raj, mely esetben egyszerre, tömegesen s mintegy hirtelenül köszönt be aztán — a szalonkák megérkezéskor után rövid idő múlva már megkezdik a párosodást. A párosodás jele — mint tudjuk — maga az u. n. *szabályos húzás*, mely eleinte (rövid idő múlva a szalonkák megérkezése után, tehát az idény elején vagyis a húzás első stádiumában) egyesével, majd kettősben, ha sok a szalonka, hármasával, sőt négyesével is történik, mely alkalommal néha erősen kergetőznek, úzik egymást az esti homályban szerelmeskedő hosszúcőrű vándorok; a kergetősi azonban a forró vérű és szerelemsóvár hímek közt könnyen harczzá fejlődik, a mi nem közönséges látványt nyújt a lesen álló vadásznak.

—s.

IRODALOM.

UTAZÁS A TERMÉSZETBEN. Irta *Platz Bonifác dr.*, ciszsterczita, a szegedi tankerület kir. főigazgatója. Megjelent *Lampel R.* (Wodianer F. és Fiai) kiadásában. Ára 2 korona 40 fillér. — Nemcsak hazánkban, de a külföld előtt is jól es előnyösen ismert író tollából jelent meg ezen pompás könyv. A nála megszokott világossággal tárgyalja témát, melyek »Természettudományi kérdések« és »Vázlatok a földrajz és természetrajz köréből.« A természettudományi kérdések közül tárgyalja az anyag és erőt, a világ eredését, a föld fejlődését s az organikus élet eredését, a fajkeletkezést és a leszármazás elméletét. A földrajzi és természetrajzi vázlatok közül kieme-

lendők: a föld színének változása, a kontinensek és azok lakói, a folyamatok, a hegységek és tűzhányók, a növényi élet s a sivatagok, a tengervíz mozgása, a levegő mozgása, a szervek vándorlása. Végül felette érdekes dolgokat ír a szerző a vad és félkultúr népek kedélyéről, az állatok szellemi világáról és a tengerekről és sivatagokról. A szöveg között számos művészi kivitelű képet látunk, melyek a mű becsét nemcsak emelik, hanem a szöveg könnyebb megértéséhez is tetemesen hozzájárulnak. A legnagyobb örömmel kell üdvözlőnk minden olyan irodalmi terméket, mely a természettudományoknak népszerűsítésén fáradozik, — melynek célja a nagy közönséget a természet örökké szép és igaz törvényeibe és titkaiba bevezetni, még pedig nem száraz leíró és szigorúan tudományoskodó modorban, hanem könnyed s érthető módon. S ezen feladatnak Platz Bonifác dr.-nak könyve kiválóan megfelel. De nem szabad szem előtt téveszteni még egy fontos körülményt, mely itt nyilvánul. Szerző az általam felsorolt egyes fejezeteket nem csupán mint széles látókörű tudós tárgyalja, hanem mint paedagógus is, — s éppen ezáltal nagybecsű munkát nyújt művével a tanuló ifjúságnak is. E jeles munkának nem szabad hiányoznia egyetlen középiskolai ifjúsági könyvtárból sem s melegen aján-

lom azt nemcsak a természettudományok iránt érdeklődők figyelmébe, hanem a tanférfiaknak a tanulóknak kiosztandó jutalomkönyvvül is.

Szeged, 1900, márczius hó 9.

Firbás Nándor.

B EKÖTÉSI TÁBLÁK LAPUNK MULT. VALAMINT MÁR EZIDEI III-ik ÉVFOLYAMÁHOZ IS (A FÜZETEK GYŰJTŐTÁBLÁJAKÉNT) INTÉZETÜNKBEN MEGRENDELHETŐK. DARABJOK, BÉRMENTES KÜLDÉSSEL,

◆ ◆ ◆ ◆ 2 KORONA. ◆ ◆ ◆ ◆

Tógasdasságaimból ajánlok őszi és koratavaszi szállításra egy- és kétnyaras gyorsnövésű csehpony- stüllő-, csuka- és czompó-ivadékokat, továbbá megtermékenyített fogas-stüllő-ikrát. *Corchus Béla*, Budapest, IV. ker., Molnár-utca 17.

==== Frissen lótt uhukat veszünk, darabjéért 6 frtot adunk. ====

Ő cs. és kir. fensége József főherceg udvari szállítója. Ő cs. és kir. fensége József Ágost főherceg kamarai szállítója. Ő kir. fensége Ferdinánd bolgár fejedelem udvari szállítója. Ő kir. fensége Fülöp szász-coburg-gothai herceg szállítója.

Budapest, 1892. arany-érem. Debreczen, 1894. első állami érem. Leipzig, 1894. díszoklevél. Lemberg, 1894. elismerő oklevél. Zenta, 1895. első arany-érem. Moszkva, 1896. e. ezüst-érem. Budapest, mill. kiáll. 1896. 2 érem. Lüdenscheid, 1897. ezüst-érem. Brüssel, 1897. arany-érem. Legmagasabb és magas elismerések. A Vallás- és Közoktatási, a Földművelésügyi Ministeriumok és Budapest Székes Főváros Tanácsának ajánlásai. A M. N. Muzeum és Európa elsőrangú muzeumainak szállítója.

DR. LENDL ADOLF, PREPARATORIUMA ÉS TANSZERKÉSZITŐ-INTÉZETE.

BUDAPEST, II. ker., Donáti-utca 7. sz.

Kitömött állatok, biológiai csoportok, vadásztrofeák, állatfejek, természetrajzi gyűjtemények, csontvázak, modellek, mindenféle preparátumok és tanszerek.

Dús raktár, kitűnő készítmények, jutányos árak.

Árjegyzékek bérmentve és ingyen.

— Az intézet Dr. LENDL ADOLF személyes vezetése alatt áll. —

SKABA KÁROLY H., FEGYVERGYÁROS, BUDAPEST,

VI. ker., Váci-körut 33. sz.

ajánlja dús raktárát mindennemű vadász- és védelmi fegyverek, vadász-eszközök, lőpor és löszerekben. Javításokat is elfogad. Képes árjegyzéket csakis vevők számára bérmentve küld:

Kovács Ferencs, a gyár képviselője.

A gyár alapított 1865-ben.

FOTO-CZINKOGRAFIAI MŰINTÉZET.

MŰVÉSZETI SOKSZOROSÍTÁSOK.

Clichék folyóiratok, könyvek, árjegyzékek és tudományos művek számára.

Kitűnő kivitelben, legjobb módszerek szerint előállítva.

— Jutányos árak. —

Czím csakis: BUDAPEST, VI. ker., Király-utca 30. szám.

TELEFON: 18-99.

»A Természet szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, II., Donáti-utca 7. dr. Lendl Adolf intézete.

3746.1900. Nyomatott Markovits és Garainál, Budapest, Lázár-utca 13.